

Küldő intézmény: Kaposvári Egyetem

Pedagógiai Kar

Családi életre nevelés az óvodában

Témavezető:

Bencéné Dr. Fekete Anikó Andrea PhD

egyetemi docens

Szerző:

Varga Nikoletta

Óvodapedagógus

BA szak

Tartalomjegyzék

1.	Bevezetés, a témaválasztás indoklása	2
2.	A család	4
2.1.	A család fogalma	4
2.2.	A család funkciói	6
2.3.	A családi formációk története	9
2.4.	Családtípusok	11
3.	Családi életre nevelés	13
3.1.	A családi életre nevelés fogalma, célja, legfontosabb feladatai, tartalma	13
3.2.	A családi életre nevelés története	15
4.	Családi életre nevelés az óvodában	16
4.1.	Családi életre nevelés az óvodai nevelés országos programjaiban	16
4.2.	Családi életre nevelés az óvodák helyi nevelési programjaiban	19
5.	Kutatási hipotéziseim	20
6.	A vizsgálat körülhatárolása	21
6.1.	Vizsgálati módszer, kérdőív	21
6.2.	A vizsgálat bemutatása	22
6.2.1.	Az óvodapedagógusok körében végzett vizsgálat értékelése	23
6.2.2.	A szülők körében végzett vizsgálat értékelése	26
6.3.	A vizsgálati eredmények összefoglalása	28
7.	Javaslat az óvodai családi életre nevelésre	30
8.	Befejezés, záró gondolatok	32
9.	Irodalomjegyzék	33
10.	Mellékletek	35
11.	Nyilatkozatok	43

*„Kétség sem fér hozzá,
hogy a család és az otthon az,
amely által az emberi társadalom
legnagyobb erényei születnek,
erősödnek és táplálkoznak”
(Winston Churchill).*

1. Bevezetés, a témaválasztás indoklása

Azért esett a választásom a fenti idézetre, mert véleményem szerint nagyon jól rávilágít a család jelentőségére.

A család kiemelten fontos szerepet tölt be a kisgyermek életében, hiszen a spontán tanulás révén ösztönösen lemásolják azokat az apai, anyai, nagyszülői, testvéri viselkedéseket, viszonyulásokat, ami őket körülveszi. Ezek a minták felnőttkorban automatikusan, ösztönösen működnek. Sajnos nem minden embernek van lehetősége arra, hogy felnőttként egy önnevelés, önkorrekciónak során változtasson ezeken a berögzült modelleken.

Sajnos mi emberek általában nem vagyunk képesek - ha tudjuk is, hogy nem helyes, ahogyan élünk – megváltoztatni családi életünket. Az előrelépéshez fontos, hogy a barátok, házastárs, gyermekek, pedagógusok milyen ösztönző irányba vezetnek minket. Nem mindegy, hogy sodródunk - e az élettel, vagy mi irányítjuk azt.

A családi életre nevelés az óvodában is igen jelentős, hiszen a kisgyermek gyermekkoruk nagy részét nevelési és oktatási intézményekben töltik. Szinte szállóigévé vált az a mondás, miszerint az oktatási intézmények a gyermekek második otthonai. A gyermekek kiegyensúlyozott fejlődéséhez kiemelten fontos a családi élet minőségi megléte. Mindazonáltal a családi életre nevelés nem csak a szülők, hanem a pedagógusok feladata is.

A család és a családi életre nevelés számomra azért fontos, mert keresztény családban nőttem fel és én is keresztény vagyok. A Biblia szerint nagyon fontos és örök érvényű a család. Sajnos az adott társadalmi elvárások miatt a világ ma nagyon elsodródott a bibliai családmódelettől. Többek között azért is esett a választásom erre a témára, mert szeretetteljes, meleg családi légkörben nevelkedtem a gyermekkorom első részében, és elgondolkodtam azon, hogy ezt azok a kisgyermekek hogyan élik át, akiknek nem adatott meg. Lényegesnek

tartom a gyermekek családi életre nevelését is, hiszen sokat számít, ha a gyermekek megismerkednek a helyes családdal, akkor is, ha például csonka családban nőnek fel.

A téma szakirodalmi megközelítése során fontosnak tartom bemutatni a család fogalmát, funkcióit, történetét, a családtípusokat és a családi életre nevelést.

Dolgozatomban az óvodai családi életre nevelés kérdésköréhez kapcsolódó kutatómunkám eredményeit is elemzem.

2. A család

2.1. A család fogalma

A család fogalmának meghatározásával rengeteg tudományterület, és szakember, szociológusok, néprajzkutatók, orvosok, nevelők-pedagógusok, politikusok, pszichológusok, teológusok foglalkoztak az idők során. Dolgozatom első részében ezekből gyűjtöttem össze néhányat.

A szakirodalmak a témában arról számolnak be, hogy a család fogalmi meghatározása attól függ, hogy milyen szempontból vizsgáljuk azt. Ezek a szempontok tükrözik az adott közösség, társadalmi csoport, történelmi kor nézeteit, belső identitását, világnézeti ideológiáját.

Elsőként a szociológia családfogalmát ismertetem. Ezen tudomány szerint a család olyan együtt élő kiscsoport, melyben a tagokat összekötheti házasság, vagy leszármazás, máshogy fogalmazva vérségi kapcsolat.

A statisztika tudományának meghatározása szerint csak a szülők, és a velük együtt élő gyermekeik tartoznak a családba.

A néprajztudomány pedig úgy határoz, hogy az együtt, egy háztartásban élő családtagokon kívül a családhoz tartoznak azok is, akik szoros kapcsolatban élnek velük, illetve ide számítja a családdal együtt élő nagyszülőket és más rokonokat is. (Andorka 2006: 394-395)

A következő fogalom főleg a család szerkezetének kidomborítása által határozza meg annak lényegét.

Bodonyi Edit és Hegedűs Judit úgy fogalmazták meg a család fogalmát, hogy más csoportoktól az különbözteti meg, hogy különböző (legalább két) generációhoz tartozó személyekből áll, akik különmeműek. A család önmagát ismétli, vagyis saját magából egészül ki. (Hegedűs 2006: 9)

A család, jogi szempontból: A korábbi jogi szabályozás „(az 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról) szerint egyenes ági rokonság azok között van, akik közül az egyik a másiktól származik. Ők alkotják a magcsaládot, míg oldalági rokonságról beszélünk akkor, ha legalább egy közös felmenő rokonuk van a felek között” (Hegedűs 2006: 9).

Pszichológiailag megközelítve a család a személyek közötti társadalmi távolság minimumát és a személyközi viszonyok egységét jelenti. (Neményi, 1988:19)

A Pedagógiai lexikonban pedig azt a meghatározást olvashatjuk, miszerint a család az emberek társadalmilag elismert olyan csoportja, melynek tagjait vérségi viszony, vagy házassági kapcsolat fűzi össze. (Báthory - Falus 1997: 243)

2.2. A család funkciói

A család számos funkciót tölt be a társadalomban, ezek közül érdemes rávilágítani a legfontosabbakra. A család funkcióit többféle szempont szerint vizsgálhatjuk. Ezek a funkciók folyamatosan változnak az idők során. Sok funkció szinte teljesen el lényegtelenül, míg a többi előtérbe kerül. A család funkciói tehát befolyásolják a családok egész kultúráját, értékrendszerét és tevékenységrendszerét is. A társadalmi, gazdasági változások közvetlen hatással vannak a család funkcióinak működésére. (Bodonyi - Busi - Vizelyi 2006: 14)

Ezek a funkciók:

- Biológiai funkció
- Gazdasági funkció
- Érzelmi szükségleteket kielégítő családi funkció
- Társadalmi státuszt meghatározó funkció
- A betegek ellátása és az öregekről való gondoskodás funkciója
- A kulturális igény felkeltése, a szabadidő irányítása, értékközvetítő funkció
- A családtagok életének irányítása, és ellenőrző funkció
- Szocializációs, nevelési funkció
- A család, mint támogató rendszer

Az általam vizsgált szakirodalmak alapján az egyik legalapvetőbb és legfontosabb funkció a biológiai funkció. A népesség utánpótlása nagyon lényeges mind szülői, mind pedig társadalmi szempontból, ugyanis ez teszi lehetővé az emberiség fennmaradását. Ezt a reprodukciós funkciót leginkább anyagi megfontolások határozzák meg, hiszen a gyermekvállalás gazdasági vállalás is. A társadalom és a család érdekei itt összetűzésbe kerülnek, hiszen a társadalom is azt kívánná, hogy növekedjen a lélekszám.

A biológiai kötődés is ilyen összetartó erő, hiszen a kisgyermekek igen erős kötelékkel tartoznak szüleikhez. Amelyik szülő szereti a gyermekét, az a másik szülőt is szereti. Ezért sínylik meg leginkább a gyerekek szüleik válását, mert a biológiai kötelék soha nem szakad meg, a közös gyermek mindig összeköti a szülőket.

Biológiai szempontból nézve különleges emberi szükségünk is van a bensőséges kapcsolatra, és a kreatív hajlamra.

A biológiai funkcióhoz szorosan tartozik még a nemi szerepek elsajátítása is. Ezért lényeges, hogy az anya az igazi nő, az apa pedig az igazi férfi példáját nyújtsa a kisgyermek

számára, mert innen fogja a kisgyermek az apai és az anyai szerepeket lemásolni. (Bodonyi - Busi - Vizelyi, 2006: 14-15)

A gazdasági funkciót a témához kapcsolódó szakirodalmak a második helyen emlegetik. Ebbe a funkcióba tartozik bele, hogy a család gazdálkodási és fogyasztási egység. (Komlósi 1995: 37) Ezen túl még a gazdasági funkcióba sorolható a családi munkamegosztás is, hiszen gazdasági haszonnal működik. Ide sorolhatóak a házi munkák, a családi életterek karbantartása és a segítségre szoruló családtagok gondozása. (Bodonyi - Busi - Vizelyi, 2006: 15)

A következő funkció az érzelmi szükségleteket kielégítő családi funkció. Elsődlegesen a család biztosítja a gyermekek lelki fejlődését. Az ember társas lény, ezért szüksége van ezt az igényét kielégítő, meleg, szeretetteljes családi közösségre, mivel ez a legalkalmasabb gyermekkorban ennek a kielégítésére.

A negyedik funkcióról szintén több szakirodalomban olvashatunk. A család ezen funkciója a társadalmi státuszt meghatározó funkció. A társadalmi státuszok, rétegek újratermelése tartozik ebbe a funkcióba, amely neveléssel, szocializációval, értékátadással valósul meg. Az emberek életében nagy szerepet játszó család túlnyomóan befolyásolja azt, hogy tagjai hogyan tudnak érvényesülni.

A betegek ellátása és az öregekről való gondoskodás funkciója. Az idősek sokkal hátrányosabb helyzetben vannak a biológiai egyenlőtlenségek miatt, egyre több törődést, gondoskodást igényelnek, de ez sajnos komoly gondot jelent a család számára. Ez a funkció is nagyon fontos, ezért a fiatalokat arra kellene nevelni, hogy gondoskodjanak idős családtagjaikról.

A kulturális igény felkeltése, a szabadidő irányítása egy értékközvetítő funkció. Elengedhetetlen lenne, hogy a szülők a gyermekeikkel együtt töltsék szabadidejüket. A szabadidőben pedig nagyobb kulturális igényességre lenne szükség, ami sokszor sajnos anyagi okok miatt nem tud megvalósulni. Az otthonülő életforma helyett hasznosabb lenne, ha házon kívüli programokkal is még inkább színesítenék szabadidejüket a családok.

A családtagok életének irányítása és ellenőrzése. Ahol ezt a funkciót jól ellátják, azok a családok általában jól működnek, és a szoros családi kapcsolatoknak köszönhetően a felnövekvő gyermekeknek vannak életcéljaik, és védettebbek a lelki sérülésekkel szemben. A nevelési-oktatási intézményeknek alapvető szerepük van a gyermekek lelki immunitásának kiépítésében. Ebbe beletartoznak a megfelelő konfliktusmegoldás módszerei és a problémakezelés is egyaránt.

A nyolcadik funkciója a családnak a szocializációs, nevelési funkció és a személyiségformálás. Az elsődleges szocializáció színtere a család, melyben elsajátítja a gyermek, az egyén társadalmi létéhez, a beilleszkedéshez és az együttéléshez szükséges szabályokat, normákat, követendő értékeket.

A család, mint támogató rendszer funkciója. Meg kell említeni, hogy a család a világra vonatkozó információk összegyűjtője és terjesztője is, így a családnak meghatározó szerepe van abban, hogy a gyermek milyen értékek, normák kidolgozását viszi véghez, és milyen képet alakít ki a világról. Ezek a normák észrevétlenül is befolyásolják, hogy a családtagok egyénenként mire figyelnek a világ történéseiből, és mi az, amit fontosnak tartanak, illetve elítélnek. (Bodonyi - Busi - Vizelyi 2006: 15-18)

A családban az egyének identitásának, önértékelésének, énképének stabilitása nagy mértékben befolyásolja a konfliktushelyzetekkel való megküzdés minőségét. Lényeges feladata a családnak még, hogy elfogadásával segítheti a krízishelyzetben lévő családtagot identitásérzetének stabilizálásában, és az aktuális tehetetlenségérzését, frusztrációját sikereinek felmutatásával ellensúlyozhatja. (Sárváry 2011: 41)

Az érett személyiség, jellem kialakulását legnagyobb mértékértékben befolyásolja a család. A megfogantatástól kezdődően egészen az aggastyán korig, hiszen egy személy egész életútján át magában hordozza az élete első szakaszainak meghatározó élményeit, hova született, kivel élt gyermek korában, hol nevelkedett, hol és mit tanult, a társadalomban milyen szerepet tölt be. Ezek a hatások mind építő mind gátló romboló irányba tudják vinni egy ember, ezáltal egy család és akár generációk életútját is.

Előkelő helyet foglal el a családnak azon szerepe is, melyben támogatja a rászoruló családtagokat problémahelyzeteikben, konkrét segítségnyújtással. A családtagok ezen túl még egymás tükrében, egymáshoz viszonyítva értelmezik magukat leginkább, ennek következtében a család vonatkozási pontok szerepét is betölti. (Bodonyi - Busi - Vizelyi, 2006: 17)

Ezeket a családi funkciókat csak a tudományos meghatározás szempontjából tudjuk élesen külön választani. Az emberi élet során ezek komplexen, egymást segítve, vagy gátolva vannak jelen a személyek, családok, embercsoportok, és ez által a társadalom egészében.

2.3. A családi formációk története

A történelem során rengeteg változáson ment át a család, azzal együtt, ahogyan a társadalom változott. Követve az adott kor társadalmi elvárásait. Ennek tükröződése számos történelmi kor társadalmi berendezkedésében is tanulmányozható.

Az antik római család politikai szervezatként működött, nem a szülőket és a gyermekeiket összekötő érzelmi kapcsolat volt a lényege. A római embernek csupán a politikai csoporton belül volt értéke.

A középkorban, a nemesi családokban szintén nem a személyes közösség és a testi, lelki szükségletek kielégítése volt a lényeges, hanem, hogy biztosítsák a család folyamatosságát. Elengedhetetlennek tartották a családi tulajdon megőrzését, egy jellegzetes intézményes mechanizmusa volt ennek ebben a korban.

A jobbágyi, paraszti család a feudalizmusban patriarchális volt, ami azt jelenti, hogy a családban élő legidősebb férfi volt a családfő. Ezek a családok általában több generációt magába foglaló nagy családok voltak, és kisüzemi termelési és gazdálkodási egységként funkcionáltak. Megtörtént bennük a lakosság reprodukciója, a termelés és a fogyasztás, a család élelmezése és ruházása, a gyermekek és az idősek gondozása, betegek egészségügyi ellátása. Tartalmasan felhasználták a szabadidőt, kulturálódtak, biztosították utódaik státuszát, irányították és ellenőrizték a családtagok viselkedését, nevelték gyermekeiket, gyakorolták a vallásukat, átadták munkatapasztalataikat és kiképezték a munkaerőt a későbbi termelés feladataira. Összefoglalva megfelelően elvégezte az összes funkcióját a feudalizmus kori család.

Majd a feudális társadalmi viszonyok bomlásával fokozatosan hatalmas változásokon ment keresztül a család.

A polgári család már nem termelési egységként funkcionált, hanem fokozatosan átalakulva fogyasztóvá vált. Más szempontokat figyelembe véve egyre több két generációs kiscsalád, más szóval nukleáris család alakult. Szintén az apa, vagyis a családfő irányította a családokat, és még mindig anyagi megfontolásból jöttek létre. Gyermekeik házasságot a szülők döntötték el, de szintén gazdasági megfontolás alapján.

A következő gyökeres változást hozó tényező a családokban a nők munkavállalása volt. Egyre több asszony tudott elmenni dolgozni a családon kívül, ezzel viszonylagos önállóságot sikerült elérniük mind anyagilag, mind pedig szellemi értelemben is. Ennek következtében, a korábban az alárendeltségi viszony miatt nem jelentkező ellentétek is

előtérbe kerültek. A dolgozó asszonyok igyekeztek a család ügyeinek intézésében nagyobb szerepet vállalni, és férjük szinte korlátlan hatalmát gyengíteni. (Komlósi 1995: 23-26)

A jelenlegi családmódelben pedig változott a házassági hajlandóság. Kitolódott a házasodási életkor, ami a nők magasabb iskolázottságára mutat rá és a munkába állás kitolódására is. Gazdasági tényezőkkel összefüggésbe hozható a házasság háttérbe szorulása, hiszen a nők kiszolgáltatottsága nagymértékben csökkent az anyagi függetlenségük miatt, illetve kialakult egy olyan réteg, akik megengedhetik maguknak, hogy egyedülálló családi állapotot válasszanak. Sok fiatal pedig az önálló keresetének hiánya miatt nem meri megengedni magának, hogy saját családot alapítson, így marad a szülői háznál. Sokkal elfogadottabbá váltak az élettársi kapcsolatok és a házasságkötés nélküli együttélési formák is, ami viszont arra utal, hogy a benne élők nagyobb mértékben meg akarják őrizni függetlenségüket. Sajnos a válások száma egyre nő, amelynek legnagyobb kárvallottjai az esetleges gyermekek. A gyermekvállalási kedv is egyre csökken leginkább anyagi okok miatt. Előtérbe kerül az a szemlélet, miszerint a családot egy nyílt, dinamikus rendszerként fogadják el, melyben észlelhetjük a családtagok szerepének, és a család funkcióinak megváltozását. (Magyar – Hegedűs 2006: 13)

Az egész emberiség történetét a legnagyobb mértékben meghatározó örök érvényű családmódel a klasszikus, bibliai családmódel. Amely a társadalom egészét kimondhatatlanul is a legnagyobb mértékben befolyásolja. Olyan törvényszerűségekre mutat rá, amelyek a teremtés óta alapjai az emberi életnek, a házasságnak, a gyermeknevelésnek és a család rendjének.

A család tehát egy folyamatosan változó rendszer, mely napjainkban teljesen átalakulni látszik. Fontos azonban azt is megemlíteni, hogy a jól működő, harmonikus családokból felépülő társadalom fejlődik leginkább. Ha egy társadalmat jó családok építenek fel, jól fog működni.

2.4. Családtípusok

Az óvodai családi életre nevelés bemutatásánál elengedhetetlen megvizsgálunk a különböző családtípusok jellemzőit.

A családtípusokat is többféle szempont szerint különböztethetjük meg. Dr. Teleki Béla főiskolai tanár csoportosításai közül ismertetek néhányat dolgozatomban, témámhoz kapcsolódóan.

Szerinte az egyik családtípus a teljes család, melyben jelen van a két szülő, és legalább egy gyermekük. Akkor is teljes családnak nevezhetjük ezt a típust, ha nem vérségi kapcsolat van a gyermek és egyik szülője között. A gyermekek számára ez a legoptimálisabb fejlődésük szempontjából. Ez a családtípus még anyagi szempontból és a szülők boldogságának szintjében is a legjobb.

A következő családtípus az újraszerveződött család, mely akkor jön létre, ha egy özvegy, vagy elvált személy újraraházasodik. Ez a családtípus természetesen rendelkezik előnyökkel és hátrányokkal is. A mostoha szülő-gyermek kapcsolat zavarai lehetnek jellemzőek erre a családtípusra, hogy vajon a gyermek elfogadja –e az új szülőt, illetve hogy fogadja az esetleges kistestvér érkezését.

Az egyszülős család pedig két problémát takarhat. Szülő, vagy gyermekhiányt. A szülőhiány ismét több csoportra osztható, hiszen különböző okokra vezethető vissza ezen probléma. Egyik ilyen a leányanyák csoportja, akik korai és nem rendezett kapcsolatukból származó gyermeküket nevelik egyedül, és az ő számuk egyre nő. A szülőhiányon belüli következő altípus az elvált szülők. Vannak még gyermekes özvegyek és idős szüleikkel együtt élő felnőttek is.

A gyermektelenség csupán a családok 5%-ánál vezethető vissza természetes okokra, a többi gyermektelen családban szándékosan döntenek úgy a felnőttek, hogy nem vállalnak gyermekeket. Ez többek között azért is lehet így, mert jellemző, hogy esetleg testvérpárok élnek egy háztartásban, vagy pedig a párok kényelemből nem vállalnak gyermeket. (Teleki 2000: 41-56)

Dolgozatom témája szempontjából még fontosnak tartom megemlíteni a nyitott és a zárt családtípust. A legjobb, ha ez a két típus keveredve van jelen a családokban, mert a zárt rendszer a rendet, a szokásokat és a teljesítményt helyezi előtérbe. Nem igényli barátok jelenlétét, magába zárkózik. Ezzel szemben a nyitott családban nem a szervezettség jelenti az értéket, hanem a társadalom felé való nyitottság. Szinte mindig vendégek vannak a házban, nincs egy belsőséges élete az ilyen családoknak. A nyitott családok a pedagógusok

véleményét és javaslatait is könnyen beépítik nevelésükbe, jobban számít nekik mások véleménye és tanácsai is.

A társadalom egészének sokszínűségét, tartalmát, tartósságát, stabilitását a családtípusok keveredése adja meg. Amennyiben a családok értékrendje, felépítése, belső kohéziója stabil, akkor a társadalom is stabil, mivel a családok a társadalom tartóoszlopai.

3. Családi életre nevelés

3.1. A családi életre nevelés fogalma, célja, legfontosabb feladatai, tartalma

A családi életre nevelés fogalma a Pedagógiai lexikon szerint: „összetett nevelési feladat, amelynek keretében felkészítjük a gyerekeket a tudatos párválasztásra, a felelős házasságra, a család életének és tevékenységének szervezésére, a családon belüli mindennapi teendők ellátására, a családi életben szükségessé váló korrekciók végrehajtására és konfliktuskezelésre, illetve megelőzésére, valamint a gyermekneveléssel kapcsolatos teendők elvégzésére” (Báthory - Falus 1997: 244). A lexikon még megemlíti azt is, hogy a nevelési intézményekben folyó családi életre nevelés eredményessége kimagasló mértékben függ a gyermekek családi háttérétől és a családjukban szerzett tapasztalataiktól, illetve látott mintáiktól. (Báthory - Falus 1997: 244)

A családi életre nevelés egy komplex nevelési tevékenység, melynek célja az egészséges, erkölcsileg, érzelmileg, nevelésében és gazdaságilag jól működő család modelljének mintaadása, a családi összetartozásra nevelés, a tudatos családtervezés előmozdítása, a családok megvédéséhez párosuló viselkedési értékek megóvása és a szülőszerepekre való felkészítés. (Cs. F. Nemes 2001: 96)

A Szociális és Munkaügyi Minisztérium családpolitikai kis szótára szerint a családi életre nevelés célja egyértelmű: „hogy a gyermekek családi értékeket, magatartásformákat, a harmonikus családi életben szükséges alapismereteket megismerjék. Nem csupán egészségi ismeretek elsajátítása, hanem önismeretre, kapcsolatok fenntartására, felelősségvállalásra nevelés” (Teleki 2001: 85).

Az egyik legfontosabb feladata a családi életre nevelésnek a szülői hivatásra nevelés, és, hogy felkészüljenek a leendő szülők gyermekeik gondozására. (Vizelyi 2006: 56) A családon belüli kapcsolatokban a szülő-gyermek kapcsolatot megelőzi a szülők egymás közötti kapcsolata. Nagymértékben függ a szülők közötti kötelék milyenségétől a szülő-gyermek kapcsolat és a gyermekek biztonságérzete is. (Campbell 1977: 17)

A legfontosabb feladatok közé tartozik még a családi kötődések megerősítése, a családon belüli érzelmi és erkölcsi fejlesztés, valamint a család felbomlásának következtében kialakuló devianciák tudatos megelőzése és családi ismeretek biztosítása. A megelőzés lényege, hogy kihangsúlyozzuk, hogy a szülők egymás közti és a szülő-gyermek érzelmi összetartozásának mindvégig meg kell maradnia. Felkészít még a család rendszer-szemléletének megértésére, és, hogy képesek legyenek az egyének a sérült és ép családok közötti különbségeket összehasonlítónan elemezni. A családi élet és tevékenységének

megszervezésére, a mindennapi családi teendők megtervezésére és véghezvitelére, a gyermeknevelésre. Fontos feladata még a konfliktuskezelésre, a problémák megoldására, szeretetnyújtásra, örömszerzésre való felkészítés is. (Cs. F. Nemes 2001: 96)

A családi életre nevelésnek tartalmaznia kell már a legkisebb kortól „a különböző neműek szerepviselkedési másságának elfogadását, a szeretet-kapcsolat, jövőtervezés, optimista beállítódás gyakorlását, szerepjátékokat, a családi konfliktus-élmények feldolgozásait, a szeretetnyújtási, a bocsánatkérési és megbocsájtási viselkedési minta súlyozottabb érvényesítését, a szexuális és egészségnevelést kiegészítve!” (CS. F. Nemes 2001: 96).

A családi életre nevelés véleményem szerint tehát egy nagyon fontos feladat, melyre a családnak már a legkisebb kortól figyelnie kell. Fontos szerepet tölt be, hogy a szülők milyen mintát adnak át kisgyerekeiknek, hiszen ez nagy befolyással van mintamásolásukra. Az óvodában is nagyon fontos a családi életre nevelés, mivel a kisgyermek másodlagos szocializációja itt történik, nagy hatással van az óvoda a gyermekekre. Amit az óvodában megtanulnak, azt hazaviszik, és ott is alkalmazzák, illetve megértik a család összefüggéseit, ha megtaníttuk nekik már óvodás korban.

3.2. A családi életre nevelés története

A családi életre nevelés a múlt század elején kezdett önálló kutatási és szakmai irányzattá válni. Erre az Amerikai Egyesült Államokban kerül sor, ahol létrejött egy olyan szervezet, amely közvetve felvállalta a családi életre nevelés feladatait.

Ezután a következő mérföldkő a családi életre nevelésben szintén az Amerika Egyesült Államokban történt meg egy gyermekjóléti konferencián a Fehér Házban, melynek következtében megalakult a Child Welfare Research Center 1917-ben. Mindezek után 1938-ban alakult meg a National Council on Family Relations amely a családi életre nevelés máig legnagyobb vezérszervezete.

Hazánkban először a 70-es években voltak kezdeményezések a családi életre nevelésre, elsősorban a kormányzat részéről. Kormányrendeleteket hoztak ennek érdekében, melynek konkrét következményei voltak, kiadványok készültek a családi életre nevelésről.

Jelenleg nemzetközi szinten önálló szakmai irányzatként működik a családi életre nevelés, mely végigjárta az önállósodás fokozatait. (Mihalec–Bakó–Boróczki– Jámor–Szabó–Urbán 2011: 96-120)

Véleményem szerint a családi életre nevelés egy fejlődő szakmai irányzat, amely azért is nehéz feladat, mert a világunk is gyorsan változik, így ennek az irányzatnak is dinamikusan haladnia kell a korral. Elengedhetetlen, hogy még szélesebb körben vizsgálja és ezáltal segítse a korunk társadalmának stabilitását.

4. Családi életre nevelés az óvodában

4.1. Családi életre nevelés az óvodai nevelés országos programjaiban

Az óvodai nevelést kezdetben országos, központi programok határozták meg, melyek mindenre kiterjedően egy általános óvodai nevelési képet adtak a magyar óvodáknak.

Megtekintettem Az óvodai nevelés programjait az 1978-as programtól kezdődően. A programok leírják, hogy a nevelés elsősorban a családban és az óvodában zajlik, ugyanis az óvodás korú gyermekek ezeken a színtereken mozognak legtöbbször, ezek vannak a legnagyobb hatással rájuk. A család és az óvoda egységes nevelésének kialakítása érdekében kezdeményezően, a nevelési célok, feladatok ismertetésével, tudatosításával segíti az óvoda a családot. Az óvoda átadja a családoknak az óvodai élet tapasztalatait, miközben pedig a gyermekek családi környezetben szerzett ismereteire épít. Ezen túl az óvodai nevelés családias légkörben folyik, melyben az óvoda a családi nevelésre építve, és azt kiegészítve folytatja a gyermekek nevelést. Véleményem szerint az óvoda nagyon komplex módon segíti a szülők nevelését, azzal együtt működve.

A család, mint témakör is megjelenik a programokban a gyermekek tanulási tevékenységén belül környezetismeret címen. A kis csoportban feladatként úgy írja le a családi életre nevelést a program, hogy a gyermekeknek fel kell fogniuk, hogy családhoz tartoznak, kiegészítve az apa, anya és a gyermek összetartozását is.

Középső csoportban már tágul a kör a gyermekek családról alkotott képzeletének kibővítésével, ezen belül meg kell ismerkedniük a gyerekeknek a család nevével és a családhoz tartozó gyermekekkel, felnőttekkel. A program előírja még, hogy a gyermekek ismerjék azt, hogy a család az otthonuk, ahol együtt élnek. Lakásuk címét is tudniuk kell, illetve, hogy a családtagok mivel töltik otthon az idejüket.

Nagycsoportban pedig a gyermekeknek hozzávetőlegesen ismerniük kell a család fogalmát, és, hogy akik a családban élnek ők a családtagok. Tudniuk kell, hogy ki a legidősebb, és ki a legfiatalabb a családjukban, illetve, hogy a gyermekek a családban testvérek. Tisztában kell lenniük azzal is, hogyan él a családban a pici, az óvodás és az iskolás gyermek. A szülők gondozzák, nevelik és gondoskodnak gyermekeikről, és az összes családtagnak van kötelessége. A családtagok otthoni feladatait és, hogy az óvodások otthon miben segíthetnek. Ismerniük kell még szüleik foglalkozását is. (ÓNP 1978; 1983; 1985: 9-209)

Az 1990-es Óvodai Nevelési Programban még több helyen feltűnik a család, és a családi életre nevelés (noha nem ebben az összefüggésben). Nagy arányban hasonlít ez a program az előzőekhez, viszont ebben, tágabb értelemben is megjelenik a család.

Már az első oldalakon megjelenik, hogy az óvoda komplexen fejleszti a gyermekek személyiségét, és a közösségi nevelés is közvetve a családi életre nevelést segíti, hiszen a család is egy közösség. Az óvoda szociálisan is fejleszti a gyermekeket, így látható, hogy minden, mindennel összefügg.

Az anyanyelvi nevelés fejlesztésének tartalmában pedig említi a program, hogy ennek legfőbb színtere a család, és, hogy ezt figyelembe kell venniük az óvónőknek.

Ez a program is a környezet megismerésére nevelés témakörén belül foglalkozik a családdal. A fejlesztés tartalmához kiscsoportban úgy írja le, hogy „Játszanak szimulációs játékokat a családról (anya, apa, gyereke, összetartozás)” (ÓNP, 1989: 210).

Középső csoportra a fejlesztés tartalma, hogy beszélgessenek a családról és játszanak családjátékokat különböző szerephelyzeteket teremtve. Ezen belül a család neve, családtagok, a család otthona, lakásuk címe, ki mivel tölti idejét otthon, mint az előző programokban is olvashatjuk.

Nagycsoportra rögtönözniük kell különböző szerephelyzeteket teremtve játékokat a családtagokról ugyanolyan tartalommal, mint amiket az előző programok is említene. Kiegészítve azzal, hogy mik a család legfontosabb szükségletei, hogy táplálékra van szükségünk, illetve lakhatásra és egymásra is.

Ez a program kiegészül még egy olyan fejezettel is, mely az óvoda kapcsolatait írja le más nevelési színterekkel, ezen belül legbővebben kifejtve a család és az óvoda kapcsolatát. Ez a fejezet leírja, hogy a családi nevelésre épül az óvodai nevelés illetve, hogy az óvoda csak a családdal együtt, a család nevelési funkcióját erősítve tudja a nevelő szerepét betölteni. Olvashatunk az együttműködés alapelveiről és tartalmáról. A család és az óvoda együttműködésének tartalmán belül a családok helyzetének figyelembevételéről, a kapcsolattartás módjáról és formáiról, valamint a szülői munkaközösségről is.

Az óvodai nevelés szabályozásában nagy előrelépésnek tekinthető, amikor szabad, önálló kezdet kaptak az óvodák saját arculatuk kialakításához. Mindez az óvodapedagógusok és a szülők részéről jövő nyomás hatására kezdődhetett el. Az 1985-ös oktatási törvény erre szabad kezdetet biztosított. Így 1996-tól kezdődően egy alapprogramot határoz meg a törvény, melyre épülően minden óvoda elkészíti a saját nevelési programját. (Óvoda az ezredfordulón 1998: 5-40)

Az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja az óvodai nevelést a családi nevelés kiegészítőjeként írja le. „Az óvodai nevelés a családi neveléssel együtt szolgálja a gyermek fejlődését. Ennek alapvető feltétele a családdal való szoros együttműködés. Az együttműködés formái változatosak, a személyes kapcsolattól a különböző rendezvényekig magukban foglalják azokat a lehetőségeket, amelyeket az óvoda, illetve a család teremt meg. Az óvodapedagógus figyelembe veszi a családok sajátosságait, szokásait, az együttműködés során érvényesíti az intervenciós gyakorlatot, azaz a segítségnyújtás családhoz illesztett megoldásait” (ÓNAP 2012: 6).

Az Óvodai programkészítés című könyv úgy írja le a család és az óvoda kapcsolatát, hogy a gyermek a családé, illetve, hogy a szülőket nem tudja helyettesíteni az óvoda. Az óvodás gyermekek személyisége és képességei fejlődéséért együtt felelős a család és az óvoda. A családnak pontos tájékoztatást kell adni az óvoda életéről. A könyv feladatként sorolja fel a folyamatos segítő és nem számon kérő kapcsolattartást; a család, és az óvoda értékrendszerének kölcsönös ismeretét; az együttműködés folyamatában megértőbb partneri szerep kialakulását az óvoda részéről; illetve az óvoda alaposabb viszonyulását a család szocializációs és kulturális életviteléhez. (Villányi 1999: 39-40)

4.2. Családi életre nevelés az óvodák helyi nevelési programjaiban

A kutatómunkám előkészítéseként volt lehetőségem két kaposvári óvoda helyi nevelési programját megtekinteni azzal a céllal, hogy vajon feladatul tűzik –e ki a gyermekek családi életre nevelését.

Az óvodák helyi programjában a Külső Világ Tevékeny Megismerése nevelési területén a család témakör feldolgozásban kap kiemelt helyet a családi életre nevelés. A programokban le van írva, hogy az óvodai nevelés a családdal együtt, a családi nevelés kiegészítőjeként működik. A nevelési intézmények újszerűen, célul tűzi ki a hazájukat elhagyni kényszerülő családok gyermekeinek interkulturális nevelését. A korunk társadalmát érintő változások következtében a szülők munkavállalási körülményei átalakultak. Nagyon sokan kényszerülnek arra, hogy családjuktól, gyermekeiktől távol vidéken, több esetben külföldön vállaljanak munkát megélhetésük érdekében, ezzel nagymértékben befolyásolva az ideális családmódot követését. Egyre több gyermek úgy nő fel, hogy egyik szülőjével nagyon ritkán találkozik (apával, vagy anyával, attól függően, hogy melyik szülő vállalja azt az áldozatot, hogy családjától távol dolgozik), így kevés lehetőségük van a családoknak a közös, tartalmasan eltöltött, szeretetteljes életre. Ez a megváltozott társadalmi helyzet felveti azt a kérdést, hogy az ilyen családokban felnövekvő gyermekeknek melyik családi példa lesz a normális, felnőtt korukban mit szeretnének követni, ki tudnak –e alakulni a megfelelő családi szerepek.

Kiemelik a programok azt is, hogy fontos a megfelelő partnerkapcsolatok kialakítása és folyamatos ápolása, a szülők és a pedagógusok illetve a pedagógusok nevelő-oktató munkáját segítők között. Ennek érdekében rendszeresen szerveznek az óvodák családi napokat, szülőkkel közös kirándulásokat, ünnepeket.

Sajnos azonban az óvodák helyi arculatában konkrétan nem jeleneik meg, hogy hogyan kellene megismertetni a gyermekekkel a helyes családmódot, a család fontosságát, értékét. Elgondolkoztam azon, hogy hatékonyabb lenne –e, ha a gyermekekkel foglalkozó szakemberek (óvodapedagógusok, logopédusok, gyógytornász, óvodai gyermekorvos, védőnő), az óvoda dolgozói (dajkák, technikai személyzet) munkájában ez tudatosabban átszövé a mindennapi óvodai életet.

Kíváncsi voltam arra, hogy vajon a gyakorló óvodapedagógusok hogyan vélekednek a családi életre nevelés fontosságáról az óvodában, és ezt hogyan tudják megvalósulni a mindennapi munkájuk során.

5. Kutatási hipotéziseim

Dolgozatomhoz kapcsolódó kutatómunkámban az óvodás korú gyermekek családi életre nevelésének fontosságát, annak mindennapos gyakorlatát és hatékonyabbá tételi lehetőségeit vizsgálom az óvodapedagógusok és a szülők szemszögéből.

Hipotézisem az, hogy nem elég tudatos a családi életre nevelés sem az óvodában, sem az otthonokban.

Úgy gondolom, hogy az óvodapedagógusok fontosnak tartják a családi életre nevelést, annak ellenére, hogy a munkájukat szabályozó programok ezt konkrétan nem írják elő számukra.

Véleményem szerint az óvodapedagógusok a szülők gyermeknevelését nem tartják megfelelőnek, és ez esetenként gátolja is őket pedagógiai munkájukban.

Feltételezem, hogy a gyermekek családi modelljeinek mintamásolásában ma már a médiának is kiemelkedő szerepe van.

A szülők otthoni gyermeknevelését segíti a családi életre nevelés az óvodában.

Szükség van a társadalom látásmódjának megváltozására a családi életre nevelésben.

A szülők, habár fontosnak tartják a családi életre nevelést, nem fektetnek erre hangsúlyt a mindennapokban.

Az óvoda szerepvállalását a szülők ebben a tevékenységben elegendőnek és megfelelőnek tartják.

Úgy gondolom, az óvodai családi életre nevelés a szülők otthoni nevelését is elősegíti.

A szülők nagy része nem tartja jó példának saját családját gyermeki számára.

6. A vizsgálat körülhatárolása

6.1. Vizsgálati módszer, kérdőív

Dolgozatomhoz a vizsgálatot, adatgyűjtést óvodapedagógusok és óvodás életkorú gyermekeket nevelő szülők és körében végeztem.

Kutatásomhoz a vizsgálat egyik alapmódszerét, a kérdőívet választottam. A kérdőív fő alkalmazási területe az adatgyűjtés. Írásbeli kikérdezési módszer, mely ebből következően nélkülözi a kutató és a vizsgált személy között a személyes kapcsolatot. (Cserné 1994: 55)

Adatgyűjtésemhez papíralapú kérdőívet választottam, és alkalmaztam zárt kérdéseket a nyitott kérések előkészítésére, nyitott és zárt kérdéseket, valamint félig zárt kérdéseket is mindezekkel lehetőséget adva saját vélemény, javaslat és észrevétel megfogalmazására is.

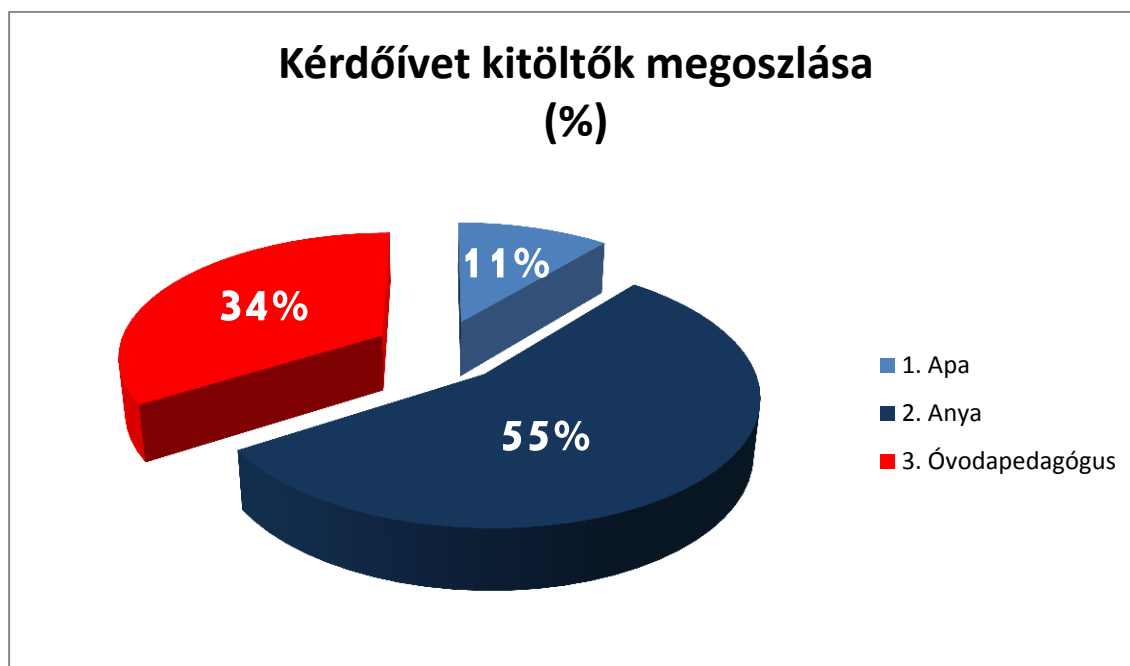
Az óvodapedagógusok számára szóló kérdőívemben arról gyűjtöttem információt, hogy a mindennapi óvodai munkájuk során a családi életre nevelés hogyan jelenik meg és mennyire tartják fontosnak ezt a nevelési területet, milyen céllal végzik. Megkérdeztem tapasztalatukat a szülők gyermekneveléséről illetve a társadalom látásmódjáról. (1. melléklet)

A szülők körében elvégzett felmérés során arra kerestem a választ, hogy fontosnak tartják –e a családi életre nevelést, illetve, hogy ez hol jelenik meg. Az óvoda szerepét mennyire tartják ebben fontosnak. Milyen példának tartják magukat, látják –e szükségét a saját életükben az önkorrekciónak. (2. melléklet)

6.2. A vizsgálat bemutatása

Az mellékletekben csatolt kérdőíveket összesen 105 emberrel – szülőkkel, és óvodapedagógusokkal - sikerült kitöltetnem (1. ábra). Külön kérdőíven gyűjtöttem információt e két csoporttól.

1. ábra: A kérdőíveket kitöltők csoportonkénti megoszlása

6.2.1. Az óvodapedagógusok körében végzett vizsgálat értékelése

Az óvodapedagógusoknak szóló kérdőívem kitöltéséhez véletlenszerűen választottam ki 42 óvodapedagógust, akik közül 36-an (85%), töltötték ki a kérdőíveimet. A vizsgálat szempontjából ezt a 36-kérdőívet tekintem 100%-nak.

A megkérdezett pedagógusok közül 5-en falusi óvodában dolgoznak, ez 14%, míg 31-en, 86% városi óvodákban. A kérdőívek kiértékelése során kiderült számomra, hogy az eredmények alapján nincs különbség városi és falusi óvodákban dolgozó pedagógusok véleménye között.

Kérdőívem első kérdése arra irányult, hogy nevelik –e az óvodapedagógusok tudatosan családi életre a gyermekeket az óvodában. Amennyiben pedig nevelik, akkor milyen módon. A válaszadók 86%-a, vagyis 31 óvodapedagógus válaszolta azt, hogy igen neveli, és legtöbbször szerepjátékon keresztül. Babakonyhai és a babaszobai játékok során, mégpedig igyekeznek jó irányba terelni a játékot, és ha kirívóan rossz példát tapasztalnak, azt megbeszélik a szülőkkel.

Az igennel válaszolóknak 45%-a fektet erre oly módon is hangsúlyt, hogy a gyerekek játékos tanulásirányításába is beépíti a család témakörét, leginkább környezeti nevelésen belül. Vannak óvodapedagógusok, akik a család témaköréhez kapcsolódó mesékkel végzik a családi életre nevelést.

A válaszokból egyértelműen kiderült az is, hogy az óvodapedagógusok kiemelten fontosnak tartják a családi életre nevelést. A kérdőívemet kitöltők csupán 8%-a, 3 fő válaszolta, azt, hogy nem fontos a családi életre nevelés az óvodában, mert ez csak a család feladata szerintük. Az egyik óvodában pedig nagy meglepetésemre csak néhányan vállalkoztak a kérdőívem kitöltésére, azzal az indokkal, hogy az óvodában szerintük nincs szükség családi életre nevelésre, mert ez kizárólag a család feladata.

Akik szerint pedig kiemelten fontos ez a feladat, azzal indokolják, hogy a gyermekek idejük nagy részét az óvodában töltik, így van lehetőség azok számára is jó példát mutatni, akik csonka családban élnek, hiszen a válaszok száma folyamatosan növekszik.

Az óvodapedagógusok meghatározása szerint az óvodai családi életre nevelés célja, hogy a gyerekek megismerjék a család szerepét, fontosságát és szerkezetét. Kiemelten fontos szerintük még a családi összetartozás erősítése a gyermekekben, az elfogadásra, empátiára, és a tiszteletre nevelés a családi életre nevelés témakörén belül. Néhány óvodapedagógus szerint az is célja a családi életre nevelésnek, hogy segítse a családok otthoni nevelését.

A családokhoz szorosan kapcsolódó ünnepek környékén, és kistestvérek érkezésekor kerül kiemelten előtérbe a család. Ilyenkor többen beszélgetnek a csoportban a családjukról, a gyerekek képeket hozhatnak a testvéreikről, szüleikről, nagyszüleikről és ezekről mesélnek.

A válaszokból kiderült az is, hogy az óvodapedagógusok egybehangzóan nem tartják megfelelőnek a szülők családi életre történő nevelését. Nagyon sokan azt válaszolták, hogy a szülők szinte egyáltalán nem is nevelik gyermeküket. Ez részben azért is van így szerintük, mert több munkát is el kell vállalniuk a szülőknek, hogy meg tudjanak élni, így nem jut idő a gyermekek nevelésére, és sokszor beültetik a gyerekeket a televízió elé.

Az egyik zárt kérdésre adott válaszból az is kiderült, hogy a szülők után sajnálatos módon a médiának van a legnagyobb szerepe a gyermekek családi modelljeinek mintamásolásában.

Az óvodapedagógusok válaszaiból kiderült még, hogy a túlzott demokratikus nevelés következménye az, hogy a gyermekek nem tudnak az óvoda szokás és szabályrendszeréhez alkalmazkodni. Sajnos ez negatív irányba befolyásolja a pedagógusok munkáját, hiszen sokkal nagyobb erőfeszítések árán tudják a megfelelő, elfogadható közösségi élethez szoktatni a gyermekeket.

Problémának látják azt is a válaszadó pedagógusok, hogy a gyermekek nem kapnak megfelelő modellt a családi életéről. Ez többek között azért is van, amint már említettem, hogy a rohanó világunkban nagyon kevés időt töltenek együtt a gyermekeikkel a szülők, nem szerveznek elég közös programot, beszélgetést, így nem nyílik alkalom a jó példa átadására. A másik probléma pedig, hogy sajnos egyre több a csonka család is, melyekben nem lát megfelelő példát a kisgyermek. Ehhez kapcsolódik még az élettársi viszony elterjedése, melyben a szülők gyakran váltogatják partnerkapcsolataikat, így sem lát megfelelő példát a gyermek.

A kérdőívet kitöltők szerint a szülőknek jobban partnerként kellene viselkedniük az óvodapedagógusokkal és elfogadni a szakemberek tanácsait.

Sok válaszból viszont az is kivehető, hogy akadnak nagy számban olyan szülők is, akik kikérik az óvodapedagógusok tanácsait, sőt szívesen részt vesznek e témában szervezett szülői fórumokon, előadásokon. Főleg az első gyermeküket nevelő fiatal szülőkre jellemző ez.

A pedagógusok egybehangzóan úgy vélik, hogy a társadalom szemléletmódjának meg kellene változnia a családi életre nevelésben. Szerintük szükség lenne a hagyományos családmodell visszaállítására, hogy jó példát láthassanak a gyermekek. Ehhez azonban nem sok reményt fűznek.

Sajnálatos módon, amennyiben a gyermekek nem tapasztalnak megfelelő családi mintát, legtöbb esetben nem fognak tudni ezen változtatni, és a rossz példát viszik tovább.

Véleményem szerint napjainkban még nagyobb hangsúlyt kellene fektetni a pedagógusoknak a családi életre nevelésre, hiszen nagyon sajnálatos, hogy mennyire elsodródott a mai család a klasszikus családmódelettől. Minden pedagógusnak célul kellene kitűznie a családi életre nevelést, és megismertetni, megtanítani a gyermekkel a családi szerepeket.

6.2.2. Az szülők körében végzett vizsgálat értékelése

A szülőknek szóló kérdőíveim kitöltéséhez a megkérdezett óvodapedagógusok segítségével választottam ki 140 szülőt, akik közül 69-en (49%), töltötték ki a kérdőíveimet. Ezt a 69 kitöltött kérdőívet tekintem az értékelés során 100%-nak.

Kérdőívemet apukák és anyukák egyaránt kitölthették, azonban a kiértékelésnél e tekintetben nem tapasztaltam különbségeket a válaszok között.

A szülők egybehangzóan nyilatkoztak a családi életre nevelés fontosságával kapcsolatban. Mindnyájan kiemelten fontosnak tekintik, és legfőképp azért, mert tisztában vannak vele, hogy a gyermekek a családjukban tapasztalt családi mintát viszik tovább. Sokan azért is fontosnak tartják, mert szerintük minden embernek szüksége van egy biztos családi háttérre egész élete során.

Szinte az összes válaszoló szülő szerint az otthonokban és az óvodában is fontos a családi életre nevelés, tehát a megkérdezettek gyermekeit nevelő pedagógusok véleményem szerint hangsúlyt fektetnek erre.

A szülők 90%-a megfelelőnek tartja a családi életre nevelést az óvodában. Válaszukat sokan azzal indokolták, hogy a pedagógusok minden tőlük telhetőt megtesznek. Sokat tanulnak a gyermekeik a családról az óvodában. Tiszteletre is nevelik őket, az egymásra való odafigyelésre. A legtöbb szülő tehát elégedett az óvodai családi életre neveléssel és úgy gondolják, hogy jól kiegészíti az otthoni nevelésüket. A maradék 10% pedig úgy nyilatkozott, hogy nincs elegendő családi életre nevelés az óvodában, mert túl sokan járnak egy csoportba, így nem jut idő mindenre, pedig a szülők szerint többet kellene ezzel foglalkozni.

A kérdőíveimet kitöltők 87%-ának segít az óvodai családi életre nevelés. Sokan azt válaszolták, hogy sokat tanult a gyermek a családról az óvodában is, így sikerült megértenie a családi összefüggéseket, szerepeket. A család fontosságára is rávilágítanak a gyermekeiket nevelő pedagógusok. A gyerekek a szabályokat is könnyebben betartják az óvoda hatására. Nagyon sok szülő nyilatkozta azt is, hogy a naposi munka és az óvodai munkatevékenységek hatására szívesebben segítenek otthon a gyermekek. Szívesen beágyaznak, megterítenek, takarítgatnak. Sok szülő kiemelte, hogy gyermeke önállósodásában segített az óvodai élet, például: egyedül öltözködik már gyermeke.

A válaszadók 85%-a tudatosan is neveli családi életre gyermekét. Ők leginkább pozitív példamutatással igyekeznek jó irányba terelni a kicsiket. Többen kiemelték, hogy a gyermeknevelés során a kölcsönös tiszteletadásra, szeretet kifejezésére céltudatosan tanítják

gyermeküket. Sokan úgy válaszoltak, hogy sok közös programot szervez a család, együtt étkeznek, kirándulnak, amikor csak lehet.

A megkérdezett szülők 15%-a nem neveli tudatosan gyermekét családi életre.

Az megkérdezettek szerint a szülők vannak a legnagyobb hatással gyermekeik családi modelljeinek mintamásolásában, 24%-uk fontosnak tartja a nagyszülők szerepét is.

67% szerint a gyermekek családban átélt élményei befolyásolják a felnőttkori szerepvállalást. Ugyanis mindannyiuk szerint a gyerekek lemásolják szüleik viselkedését. Csupán 2-en írták, hogy nem befolyásolták őket gyermekkori tapasztalataik. Nekik sikerült önkorrekciónál megváltoztatni a családjukat, nem követték a szüleik példáját.

Ezekből az arányokból is látszik, hogy mennyire nagy befolyása van a gyermekkori családban átélt mintának. Voltak, akik úgy nyilatkoztak, hogy ők is azt csinálják, mint a szüleik. A szülői minta abban az esetben is gyakorol befolyást, amikor a helytelen dolgokon változtatva, a jó példát szerint élnek felnőttként.

A válaszadó szülők 95%-a jó példának tartja a családját gyermekei számára. Jelentős részüket azonban gondolt arra is, hogy van olyan dolog, amit nem szeretne átadni gyermekeinek a családjukban látott és megélt gyakorlatból.

88%, vagyis a döntő többség szerint szükség van a társadalom szemléletmódjának megváltozására a családi életre nevelésben. Közülük sokan abban látják a problémát, hogy magas a válások aránya, így egyre több a csonka család. Sokak szerint pedig jobb családtámogatási rendszert kellene kialakítani, hogy az anyagiak szinten tartása ne vegye el a családi élet megélésétől az időt. Néhányan nyilatkozták azt is, hogy a közös televíziózás helyett inkább közös kirándulásokat, beszélgetéseket kellene szervezniük a családoknak.

Úgy gondolják a szülők, hogy akkor lenne hatékonyabb a családi életre nevelés, ha több szülői fórum lenne ebben a témában, és tapasztalatcserére is lenne lehetőség a családok között, így segítve egymást. A válaszadók többségének véleménye szerint meg kellene menteni a hagyományos családmodellt, de erre nem sok esélyt látnak.

A kérdőíveim kiértékelése során kiderült, hogy a szülők igyekeznek jó példát mutatni gyermekeiknek. A tapasztalat azonban azt mutatja, hogy egyre több gond van a szülők nevelési módszereivel. Amikor a gyermekükkel probléma merül fel egyre többször támadó jelleggel a pedagógusokat hibáztatják.

6.3. A vizsgálati eredmények összefoglalása

A vizsgálati hipotézisem az volt, hogy nem elég tudatos sem a szülők sem az óvodapedagógusok családi életre nevelése. Ez részben beigazolódott, főleg az óvodapedagógusok véleménye alapján.

A pedagógusok és a szülők is egyetértenek abban, hogy az eredeti családmódel visszaállításában lenne a megoldás kulcsa, azonban ehhez egyik csoport sem fűz sok reményt.

Egyaránt nagyon fontosnak tartják a családi életre nevelést mind a szülők, mind pedig a pedagógusok is.

Megfelelőnek találják általánosságban a szülők az óvodai családi életre nevelést, és ez sok esetben segíti is őket nevelésükben.

A média rossz hatását a szülők és az óvodapedagógusok is kiemelték. Véleményem szerint a szülőknek sokkal nagyobb határozottsággal kellene gyermekeik televíziózási szokásait kialakítani. Szabályokat szabni, hogy ne nézzenek nem nekik való műsorokat. Hasznosabb lenne, ha a folyamatos televíziózást felváltanák a közös programok és meseolvasások.

Megdöbrentő, hogy mennyire ellenkezik a szülők és a pedagógusok véleménye azzal kapcsolatban, hogy milyen a családokban a gyermeknevelés minősége. A szülők jó példának tartják magukat gyermekeik számára, azonban a pedagógusok a mindennapokban nem ezt tapasztalják. Ez az eredmény felveti a kérdést, hogy a szülőknek vajon nincs megfelelő önértékelésük?

Abban mindkét megkérdezett csoport egyetért, hogy a rohanó világunkban nem jut elég idő a gyerekekre. Szerintük jobb családtámogatási rendszert kellene létrehozni a társadalomban, hogy ne a sok munka vegye el a szülők energiáját, idejét. A családoknak legyen lehetőségük szabadidejüket tartalmasan, hasznosan eltölteni szeretteik körében.

Véleményem szerint az óvodákban mindenképpen még nagyobb hangsúlyt kellene fektetni a tudatos családi életre nevelésre. Sajnos napjainkban egyre több kisgyermek nő fel csonka családban a gyakori válások és a szülők megnövekedett külföldi munkavállalása miatt. Gyermekként érthetetlen dolog, hogy: „miért van a másik gyerkőcnek apukája is, és nekem miért nincs”, „miért nem lakik velem anyukám és apukám is.”

Nagy lehetőség van az óvodapedagógusok kezében a gyermekek játéktevékenységén keresztül történő értékrendszer formálásban. Véleményem szerint, amennyiben az óvodai nevelés során nagyobb hangsúlyt kapna a családi életre nevelés - kihasználva a játék jótekon hatását is – nagyobb sikereket lehetne elérni. Játékosan átélhetnék, elsajátíthatnák (életkornak

megfelelő szerepjátékok, drámajátékok, mesék, énekek, mondókák, versek játszásával - tanulásával) a gyerekek a klasszikus családmódellet felépítését, úgy, hogy ez természetessé váljon számukra, ezáltal ösztönözve őket arra, hogy milyen jó lesz apukának, anyukának lenni.

7. Javaslat az óvodai családi életre nevelésre

A kutatási eredményeim arra utalnak, hogy a családi életre nevelésnek a mindennapokban sokkal tudatosabban át kellene szőnie az óvodai életet.

Az családi életre nevelés ötletesen, praktikusán, hasznosan becsempészhető az óvodai élet minden területére. Hatékonyan meg tud jelenni a gyermekek minden tevékenységi formájában, a játék–munka-tanulás területeiben. Miközben a családi életre nevelés területén mélyebbre ástam, kutatómunkát végeztem, több kivitelezhető ötlet, javaslat megfogalmazódott bennem.

Az óvodai témahetek keretein belül külön a családi életre nevelés témaköre megvalósítható lenne.

Erre egy projektmódszert javasolnék, mely kiterjed az érintett hetek összes tevékenységformájára.

Ezekre a hetekre terveznék olyan irányított szerepjátékokat, melyekben a gyermekek eljátszhatják a családi szerepeket.

Ilyenkor képek segítségével megtanítanám a gyerekeknek a hagyományos családmoddelt, illetve beszélgetnék a családról, hogy kinek mi a feladata a családban, mi a szüleik foglalkozása, megbeszelnék, hogy az óvodások miben tudnak otthon segíteni. Hozhatnának a gyermekek családjairól képet, összehasonlítanánk egymás családjait. Minden kisgyermek büszkélkedhetne családjával, szeretteivel. Akár csoportgalériát is kialakíthatunk a gyerekekkel, ahol megnézhetik egymás családi albumát.

Több olyan családok számára nyitott óvodai rendezvényt szerveznék a nevelési év során, ahol a szülők, nagyszülők, testvérek is konkrét feladatot, szerepet kapnának a programok megszervezésében, lebonyolításában. Ellátogathatnánk közösen falumúzeumokba, megtekinthetnénk hagyományosan élő falusi családokat. Kastélylátogatások során megbeszélhetnénk a gyerekekkel a családi élet régi formáit.

A mindennapok során a különböző nevelési területekben szépen megjeleníthető a családi életre nevelés.

Anyanyelvi nevelés keretein belül, családi témakörrel kapcsolatos mesékkel, versekkel ismerkednének meg a gyerekek. Ezeket dramatizálnánk, illetve báboznánk a közösen. A bábjáték, a dramatizálás köztudottan segíti a pozitív élmények, örömök újra átélését, illetve a szorongást feldolgozni. Ilyenkor előjöhethetnek olyan szituációk, melyek megbeszéléssel lehetőség nyílik arra, hogy segítsünk feldolgozni a gyermekeknek a negatív tapasztalatokat.

E témakörön belül egymás segítésére, a szeretetre nevelésre is jó megfelelő hangsúlyt tenni a mai világban. Erre a mindennapokban a szeretetpárna játék is nagyon hatékony.

Átszöve ezeket a heteket matematika foglalkozásokat is szervezhetünk oly módon, hogy a családtagok fényképeivel számolunk, mennyiségfogalmat alakítunk ki, relációkat különböztetünk meg, összehasonlítunk, mérünk.

Ének-zenei nevelés keretein belül pedig témához illő dalokat, mondókákat tanulnánk. Népi dalos játékok eljátszásával, néphagyományokkal, népszokásokkal való ismerkedéssel kifejezhetnénk az egymáshoz, családjához való kötődést.

Vizuális nevelés területén belül nagyon hatékonyan és láthatóan megfigyelhető, leszűrhető a gyermekek belső képi világa, érzelmi sokszínűsége, elképzelései, vágyai a családról. A gyermeki szemszögből átélt családi élmények, események hatásai jól tükröződnek a gyermekek alkotásaiban, rajzaiban, munkáiban.

Testi nevelés keretein belül, a mozgásvágy, a mozgásszeretet, a sportszeretet, az ügyesség kialakítása nagyon nagy feladat. Egy óvodapedagógus egy életre meg tudja szerettetni a gyermekkel a mozgást, sportolást és az ebben rejlő sikereket, örömeiket. A mozgásnak és a sportnak nagyon nagy közösség és családepítő ereje lehet, amennyiben a családok ezt okosan építik be mindennapi életükbe. Az óvoda és a család partneri kapcsolatának az elmélyítésében óriási szerepet tölthetnek be a közös családi kirándulások, sportnapok, biciklitúrák, évszaknak megfelelő szabadidő–sporttevékenységek.

A felsorolt ötletek csak kis részét tükrözik a lehetőségeknek, mivel az óvónői találékonyság, empátia, lehetővé teszi, hogy a családi életre nevelés még hatékonyabb szerepet kapjon a mindennapi óvodai nevelés során, ezáltal is tükrözve a gyermekekkel foglalkozó pedagógus igényességét, nyitottságát a felmerülő társadalmi igények felé.

8. Befejezés, záró gondolatok

A téma vizsgálata során valóban megerősödtem abban, hogy mennyire fontos feladat a családi életre nevelés az óvodában és a szülők részéről a családokban is.

Kihívásként tűzöm ki magam elé, hogy az elkövetkező óvodapedagógiai munkám során nagy hangsúlyt tegyek arra, hogy a családi értékek közvetítésében a gyerekek a mindennapok során minél színesebb, tartalmasabb élményekben részesüljenek az óvodai élet sokszínűségét kihasználva.

Úgy gondolom, hogy amennyiben pozitív példát tanítunk az óvodás korú gyermekek számára, úgy ők is vonzódnak fogják találni a hagyományos családmoddelt, és törekedni fognak annak megvalósítására. Ebben a szülők mellett az óvodapedagógusoknak is nagy kihívást jelentő feladatuk van, hogy olyan értékeket, élményeket közvetítsenek a rájuk bízott gyermekek számára, melyek segítenek abban, hogy felnőttként minél sikeresebben megállják a helyüket.

Sajnos az óvodai életet szabályozó programok sem fektetnek elég nagy hangsúlyt a családi életre nevelésre, így ennek megvalósítása még nagyobb odaszántságot, kitartást igényel a pedagógusok részéről.

Dolgozatom zárásául egy idézetet választottam, melynek mélysége és mondanivalója nagyon megfogott.

„Az emberiség döntő része valahol legbelül, a szíve mélyén mindenekelőtt harmonikus családi életre, egy igazi, hűséges társra, egészségesen felnövő, szép, tehetséges gyermekekre és unokákra, tartalmas családi közösségi életre vágyik legjobban egész földi életútja során.” (Németh Sándor és Judit)

A fenti idézet rávilágít arra, hogy mennyire jelentős szerepet tölt be a család minden ember életében. Kiemeli annak értékeit, és rávilágít a családi élet gyönyörűségére.

9. Irodalomjegyzék

- Andorka Rudolf 2006. *Bevezetés a szociológiába*. Osiris Kiadó Budapest.
- *Az Óvodai nevelés országos alapprogramja*. In: Kormány honlapja [online] Budapest. 2012. 11. [2014. 04. 13.]
<URL:<http://www.kormany.hu/download/3/29/b0000/%C3%93vodai%20nevel%C3%A9s.pdf>>
- *Az óvodai nevelés programja* 1978. Tankönyvkiadó. Budapest.
- *Az óvodai nevelés programja* 1983. Tankönyvkiadó. Budapest.
- *Az óvodai nevelés programja* 1985. Tankönyvkiadó. Budapest.
- *Az óvodai nevelés programja* 1989 Országos Pedagógiai Intézet. Budapest.
- Báthory Zoltán - Falus Iván 1997. *Pedagógiai lexikon*. Keraban Könyvkiadó. Budapest.
- Campbell, Ross, dr. 1993. *Életre szóló ajándék* (Ford.: Tomka Gáborné). Harmat Kiadó. Budapest.
- Cserné Adermann Gizella, dr. 1994. *Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe*. JPTE, Távoktatási központ. Pécs.
- Cs. F. Nemes Márta 2001. *Családpedagógiai módszertan*. A Családi Nevelésért Alapítvány. Budapest.
- Komlósi Sándor, dr. 1995. *Családi életre nevelés*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- M. Nádas Mária 2006. *A gyakorlati pedagógia néhány alapkérdése Család, gyerek, társadalom*. Bölcsész Konzorcium. Budapest.
- Mihalec Gábor – Bakó Dorottya – Boróczki Beáta – Jámbor- Szabó Éva – Urbán Irma(2011) *A családi életre nevelés története, módszertana és gyakorlata*. Új Pedagógiai Szemle. 2011. január-május -96-120.p.
- Neményi Mária 1988. *A család*. Gondolat Kiadó. Budapest.
- *Óvoda az ezredfordulón*. 1998. Művelődési és Köznevelési Minisztérium. Budapest.
- Sárváry Andrea 2011. *Egyén a családban*. Debreceni Egyetemi Kiadó. Debrecen.
- Teleki Béla, dr. 2000. *Kézikönyv a családról I.*. Korda Kiadó. Kecskemét.
- Teleki Béla, dr. 2001. *Kézikönyv a családról II.*. Korda Kiadó. Kecskemét.
- Villányi Györgyné 1999. *Óvodai programkészítés*. Okker Kiadó. Budapest.

10.Mellékletek

1.Melléklet: Óvodapedagógusoknak szóló kérdőív:

Tisztelt Óvodapedagógusok!

Varga Nikoletta vagyok, a Kaposvári Egyetem Pedagógiai Karának végzős óvodapedagógus szakos hallgatója.

Kutatómunkámhoz szeretném kérni az Önök segítségét.

Dolgozatomat az óvodás korú gyermekek családi életre nevelésének témájában írom.

Az ehhez kapcsolódó kutatómunkámban a családi életre nevelés fontosságát, annak mindennapos gyakorlatát, és hatékonyabbá tételi lehetőségeit vizsgálom.

Szeretném megkérni Önöket, hogy a kutatómunkámat segítsék az alábbi kérdőív kitöltésével!

Kérdőív

1. Neveli –e Ön tudatosan a gyermekeket családi életre az óvodában? Kérem aláhúzással válaszoljon!

igen

nem

Amennyiben igen, akkor hogyan?

.....

.....

.....

.....

2. Mennyire tartja Ön fontosnak a családi életre nevelést az óvodában?

Kérem írásban fejtse ki válaszát!

.....

.....

.....

.....

3. Mi a célja Ön szerint a családi életre nevelésnek az óvodában?

Kérem írásban fejtse ki válaszát!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. Amennyiben neveli óvodásait folyamatosan családi életre, akkor vannak –e olyan időszakok, amikor ez kiemelten előtérbe kerül?

Kérem írásban fejtse ki válaszát!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. Elegendőnek és megfelelőnek találja Ön a szülők gyermeknevelését? Kérem aláhúzással válaszoljon!

igen

nem

Kérem indokolja válaszát!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. A családi életre nevelés milyensége a szülők részéről befolyásolja az Ön munkáját?

Kérem írásban fejtse ki válaszát!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

7. Amennyiben megfelelő családi életre nevelést kapnak a gyermekek az óvodában, az segíti –e Ön szerint a szülőket otthoni gyermeknevelésükben? Kérem írásban fejtse ki válaszát!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

8. Mi van Ön szerint a legnagyobb hatással az óvodás életkorú gyermekek családi modelljeinek mintamásolásában? Kérem aláhúzással válaszoljon! Több választ is jelölhet!

szülők   nagyszülők   média

egyéb:.....

9. Milyen következménye van Ön szerint annak, hogy milyen családi életre nevelést kapnak a gyermekek?

Kérem írásban fejtse ki válaszát!

.....

.....

.....

.....

10. Szükség van –e Ön szerint a társadalom látásmódjának a megváltozására a családi életre nevelésben? Kérem aláhúzással válaszoljon!

igen

nem

Kérem pár gondolatban indokolja választát!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Köszönöm segítségét!

Varga Nikoletta

2.Melléklet: Szülőknek szóló kérdőív:

Tisztelt Szülők!

Varga Nikoletta vagyok, a Kaposvári Egyetem Pedagógiai Karának végzős óvodapedagógus szakos hallgatója.

Kutatómunkámhoz szeretném kérni az Önök segítségét.

Dolgozatomat az óvodás korú gyermekek családi életre nevelésének témájában írom.

Az ehhez kapcsolódó kutatómunkámban a családi életre nevelés fontosságát, annak mindennapos gyakorlatát, és hatékonyabbá tételi lehetőségeit vizsgálom.

Szeretném megkérni Önöket, hogy a kutatómunkámat segítsék az alábbi kérdőív kitöltésével!

Kérdőív

1. Milyen szerepet tölt be az óvodás életkorú gyermeke nevelésében? Kérem aláhúzással válaszoljon!

apa

anya

2. Fontosnak tartja a családi életre nevelést? Kérem aláhúzással válaszoljon!

igen

nem

Kérem pár gondolatban indokolja válaszát!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Hol tapasztalja Ön a családi életre nevelés meglétét, hol mutatkozik ez meg kisgyermek életében? Kérem aláhúzással válaszoljon!

otthon   óvodában   mindkét helyen kiemelten fontos

Egyéb helyen:.....

4. Megfelelőnek tartja-e a családi életre nevelést az óvodában? Kérem aláhúzással válaszoljon!

igen

nem

Kérem pár gondolatban indokolja válaszát!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. A mindennapi nevelését segítette-e a családi életre nevelés az óvodában? Kérem aláhúzással válaszoljon!

igen

nem

Amennyiben igen, akkor hogyan?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. Tudatosan neveli Ön családi életre gyermekét? Kérem aláhúzással válaszoljon!

igen

nem

Amennyiben igen, akkor hogyan?

.....

.....

.....

.....

.....

7. Mi van legnagyobb hatással Ön szerint az óvodás életkorú gyermekek családi modelljeinek mintamásolásában? Kérem aláhúzással válaszoljon! Több választ is jelölhet.

szülők

nagyszülők

média

egyéb:.....

8. Befolyásolják –e Ön szerint a gyermekkori, családban átélt élmények a felnőttkori szerepvállalást a családban. Kérem aláhúzással válaszoljon!

igen

nem

Kérem pár gondolatban fejtse ki választát!

.....

.....

.....

.....

.....

9. Jó példának tartja saját családját gyermekei számára? Kérem aláhúzással válaszoljon!

igen

nem

10. Gondolt –e már arra, hogy mi az, amit nem szeretne átadni gyermekeinek a családjában látott, megélt gyakorlatból? Kérem aláhúzással válaszoljon!

igen

nem

11. Szükség van –e Ön szerint a társadalom látásmódjának a megváltozására a családi életre nevelésben? Kérem aláhúzással válaszoljon!

igen

nem

Kérem pár gondolatban fejtse ki választát!

.....

.....

.....

.....

.....

12. Milyen ötlete, javaslata lenne, hogy hatékonyabb legyen a családi életre nevelés?

Kérem írásban fejtse ki választát!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Köszönöm segítségét!

Varga Nikoletta